

САМУРАЙ

ИСТОРИЯТА НА ПОСЛЕДНИЯ ВОЙН

ДЖОН МАН

Авторът на „Чингис хан“

Copyright © John Man, 2011
First published as SAMURAI by Transworld Publishers

© Надежда Розова, превод
© Димитър Стоянов – Димђ,
художествено оформление на корицата

© Издателство *EPA*, София, 2011
ISBN 978-954-389-127-6

ДЖОН МАН

САМУРАЙ

ЕРА

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	7
Пролог: ОТ ГЪРЛОТО НА ВУЛКАНА	9
1. Пътят на воина: начало	17
2. Преобразяването на един млад живот	34
3. Пътят на воина: кратка история на меча	63
4. Пристигането на американците	74
5. Пътят на воина: разпорването на корема	83
6. Нов свят, нов живот	95
7. Пътят на воина: бушидо	113
8. Смърт в залива Кинко	125
9. Изгнание и нов живот	133
10. За кратко на власт	144
11. Затворникът	150
12. Във вихъра	172
13. Нещастният революционер	194
14. Бунтовник по случайност	212
15. Провал в Кумамото	225
16. Отстъпление	250
17. Дългият път към смъртта	263
18. Последният отпор на Сайго	271
19. Преобразяване	284

Предговор

Тук има три преплетени истории.

Едната разказва за шеметно развилите се драматични събития, вследствие на които след период от 250 години на феодална разпокъсаност и почти пълна изолация Япония става единна, отворена за света и бързо развиваща се държава. През 1850 г. положението в страната е почти същото като през 1600 г. – тя е самостоятелна общност от 30 милиона крепостни селяни, които са управлявани от 300 владетели, подчинени на военния диктатор на държавата – шогун, но на местно ниво са напълно самовластни. На върха на пирамидата е императорът – полубожествен и глезен като кученце, откъснат от всекидневните дела.

Втората история е за самураите, военен елит от около 2 милиона човека, които крепят цялата система от нагласи, поведение и бойно снаряжение, възникнала назад в миналото заедно с историята на местните владетели и на шогун, на които служат самураите.

През 1880 г. местните владетели и самураите вече ги няма, а с заедно с тях изчезва и цялата феодална структура. Япония с един скок се озовава от Средновековието в съвременния свят. Революцията не се ползва с популярност, тъй като селяните са безгласна буква в нея, но води до появата на познато на европейците обществено устройство: суверен на върха, управляващ елит, формираща се средна класа и неспокойна, но държана в подчинение селска маса.

Третата история е на човека, спомогнал за провеждането на тази революция и едновременно с това превърнал се в нейна жертва.

Бележка относно датировката

Традиционно в Япония се използва лунният календар, който разделя годината на дванайсет месеца, всеки с по 29 или 30 дни. Така всяка година се състои от 354 дни, поради което се налага добавянето на тринайсети месеца на всеки три години (приблизително, защото една година има около 362,25 дни, а не точен брой цели дни). На 1 януари 1873 г. японското правителство възприема Григорианския календар. Някои извори използват и двете системи, но за да избегна объркването, аз използвам само Григорианския календар.

Пролог

ОТ ГЪРАЛОТО НА ВУЛКАНА

В далечното минало в една далечна галактика и в не толкова далечното минало тук, на Земята, двама воина се подготвят за битка. Макар да обитават различни светове, дигиталния и реалния, двамата имат много общо помежду си. Те са майстори на меча, въпреки че могат да разчитат на най-страховитите и разрушителни далекобойни оръжия. Реалният воин носи изключително дълъг, но гъвкав стоманен меч, наречен катана, с толкова остри ръбове, че плътта и костите, посечени от него, изглеждат меки като прясно изпечен хляб; дигиталният воин носи „светлинна сабя“ – острие от енергия, което бръмчи доста досадно, когато го включиш, и отклонява противниковите светлинни саби и почти всичко друго със силно прашене. И двамата твърдят, че са готови да се сражават до смърт, но само единият е искрен. И двамата имат възможност да навлекат доспехи, с които приличат на екзотични насекоми, но предпочитат да носят свободни тунки.

Да, макар отдавна да не съществуват, самураите все още са тук в образите на джедайските воина от „Междувездни войни“, чийто най-виден пример е героят Люк Скайуокър. Люк не е само синът на Дарт Вейдър, той е духовен наследник на нашия реален герой Сайго Такамури, „последния самурай“. Общото помежду им не е само оръжието. И двамата са изправени пред изпълнението на епичен дълг: да върнат силата на един изчезващ, но достоен свят. И двамата спазват строгите рицарски закони, за които се смята, че са основани на древни принципи. И двамата имат духовни господари, чиито гласове неспирно отекват във времето. В класическото си произведение от началото на XVIII в. Хагакуре [Скрити листа]: Книга на самурая Ямамото Цунетомо споделя мъдростта, „наследена от старейшините“: „Крачи бързо и мини през желязна стена“, защото знайно е, че най-мъдрият съвет често звучи загадъчно. Йода излага предписанията по холивудски: „Да назовеш страха е нужно, преди да го прогониш успееш“, казва той на Люк. Мъдър е, затова говори наобратно.

Вдъхновение за „Междувездни войни“: това е само един от многобройните примери, че японските воина са живи и днес. Романи, анимационни филмчета, дивидита, игри, неизброими телевизионни сериали и почитатели на бойните изкуства по цял свят са доказателство за трайния интерес към темата. В Япония филмите за самураи са толкова популярни – създадени са 26 филма само за един герой, слепия майстор на меча Заточи, който се сражава по слух, – че влиянието им върху Запада на практика е неизбежно. Те стигат до нас косвено чрез филмите на Куросава Акира (тъй като Акира е собственото му име, на японски то е на второ място). Без „Седемте самураи“ – седмината ронин (самураи без господар), които

селяните наемат, за да ги бранят от разбойниците – нямаше да се появи „Великолепната седморка“, римейкът в стила уестърн на същия сюжет; а без „Йоджимбо“ нямаше да има „За шепя долари“ (1964) или „Последният оцелял“ (1996).

От изображенията на повечето самураи човек вероятно би стигнал до извода, че те са средновековно явление. И така би трябвало. Техният апогей е през Средните векове. Самураите обаче са оцелели не просто като анахронизъм, а като жива част от японското общество чак до унищожението си по време на въстанието през 1877 година, както е известно на всеки, гледал филма с участието на Том Круз „Последният самурай“. Това е може би единственият исторически факт, който можете да приемете за достоверен в този филм – в него става дума за самураи не повече, отколкото в „Междузвездни войни“. Филмът е красиво построена и добре оползотворена огледална зала, която свързва откъслечи от факти и измислици, за да създаде подходяща за западния вкус история. Има няколко хора от Запад – като героя на Круз – които наистина са се били в редиците на японската армия, а един-двама от тях действително са се сражавали като самураи, но нито един не е участвал на страната на който и да е от противниците в тази война. Самураите във филма са представени като откъснато племе, което подобно на амишите в Америка живее в изолация. В действителност те са живеели сред обществото и са изпълнявали важна роля като управници. Във филма техният предводител Кацумото (Кен Уатанабе) е традиционалист – който (колко удобно!) говори английски – отдаден изцяло на Пътя на воина. Всъщност действителният самурайски предводител Сайго Такамори е бил сложна и противоречива смесица от минало и бъдеще, от революционни и реакционни нагласи, едновременно висш държавен служител и бунтовник; човек, който презира чужденците, но и неохотно признава нуждата от промяна; воин, който всъщност никога не се сражава; човек на действието, който обича да съчинява китайска поезия; човек със страст към живота, който през по-голяма част от земния си път е отдаден на стремежа да умре достойно; предводител, който не по свой избор застава начело на въстанието, довело до смъртта му.

Това е историята на Сайго. Това е и историята за изграждането на съвременна Япония. За да разберем тази личност и изключително важната ѝ роля, трябва да тръгнем от мястото, където Сайго се е появил на бял свят. Най-южната точка на най-южния японски остров има една отличителна особеност. Разбира се, аз знаех за нея, но въпреки това не успях да я зърна с часове. Зелени хълмове я криеха от магистралата към летището. Ако човек пристигне с влака стрела, също ще я пропусне, понеже ще се плъзне в сърцето на Кагошима през тунели и просеки. Далеч

от брега гледката запречват новопостроените сгради. Някои подробности подказват: грубият сивкав прах, който се трупа по пътеките, по пътищата, по паркираните автомобили и по яките, може би дори стълбче пушек на фона на яносиньото небе. Не след дълго обаче ще погледнете надолу по булеварда към морето и слисани ще вперите очи в нещото, придаващо облик на града и на цялата околност: огромният сив, бълващ дим вулкан.

След тази първа поява Сакураджима никога не напуска мислите ви и почти никога не го губите от поглед. От дългия осемдесет километра лъкатушец бряг, от масивното зелено възвишение в центъра на града, от хотелските стаи и балкони, от трамваите – съзирате го на всеки завой, наполовина скрит от дима, блед силует насред разсейващата се мъгла или кристално ясен на фона на синьото небе. Нищо чудно, че в Европа рекламират Кагошима като ориенталския Неапол. Сакураджима се извисява величествено като Везувий над също толкова прекрасен залив като Неаполския, а и по-безопасен за корабоплаването – залива Кинко, защитен от петдесеткилометров тесен проток, е вътрешен залив и е почти изцяло затворен. Вулканът е капризен точно като Везувий, но не е толкова разрушителен, защото Сакура е джима, остров, а градът и вулканът са разделени от удобна трикилометрова водна ивица. Всъщност вече не е точно остров, тъй като при избухването си през 1914 г. вулканът е избълвал достатъчно лава, за да образува издигната пътека към сушата, но тя се намира в далечната част на залива и никой не е предложил промяна на името на острова.

Сакураджима определя това място: историята му, града и нрава на населението. Мощните изригвания на вулкана преди хиляди години откъсват тази част от Кюшу, преди наричана Сацума, от останалата територия на Япония (изригва материя, която се оказва превъзходна почва за портокалите, на които е кръстена провинцията, и за вишните; Сакураджима означава „остров на вишните“). В миналото достъпът до Сацума откъм север е труден, излазът – също. На юг обаче областта е отворена към морето и към останалата част от света. Тази игра между достъпност и изолация е превръща Сацума в това, което е представлявала някога, а Кюшу – в това, което представлява днес: провинция, която на практика е миниатюрна държава, част от Япония, но и откъсната от нея. Град Кагошима също дължи облика си на вулкана, тъй като възвишенията спират разрастването на селището навън. Повечето столици на провинции представляват кръг, в чийто център се намира замъкът, Кагошима обаче е дълъг и тесен град, притиснат от две страни от възвишенията и от морето. Сайго Такамори, последният самурай, дължи характера си на този горд район, а и двете са формирани от Сакураджима.

В древни геоложки времена южна Кюшу била много по-различна. Нямаło възвишения – е, поне не като днешните – нямаło и залив. Имало обаче вулкан, един от единайсетте в Кюшу, който са част от вулканичната система, обграждаща Тихия океан. Конкретно този вулкан бил периодично активен в продължение на един милион години, докато преди около 22 века не избулвал едно от най-мощните изригвания в историята на света. Равен по мощ на сто вулкана като Света Елена или на десет като Кракатау, вулканът изхвърлил повече от сто кубически километра пръст към небето, оставил подире си наводнен кратер с диаметър почти 20 километра и покрил цялата южна част на Кюшу с поресто плато от скали и прахояк с дебелина 100 метра. През следващите 10 000 години под въздействието на дъжда меката скала ерозира и се превръща в стръмни възвишения, като оставя на север залесени зъбери, които откъсват провинцията от северните територии на Япония. Едно от тези възвишения е гористата гърбица наред Кагошима, където Сайго подема обречения си бунт и намира смъртта си.

После, след промеждутък от 13 000 години, вулканичната клапа под новия залив отново изпуска и избулва достатъчно лава, за да се образува остров Сакураджима. Огромният скален масив – широк 10 километра и висок повече от 1100 метра, запушва подземната пещ, но не изцяло. Този е един от най-активните вулкани на света. Всеки ден, нерядко и по няколко пъти дневно, той издухва облак дим: понякога съвсем рехав, друг път гръмлив облак от светкавици и пепел. Когато през септември 2009 г. посетих изследователската станция, която бдително следи туптящото сърце на вулкана, ръкописната табела, която сменяха всекидневно, оповестяваше, че тази година Сакураджима е изригвал вече 365 пъти. Понякога всекидневните покашляния се оказват доста неприятни. По време на подробно описаните кризи – 25 през последните 500 години – се отварят странични клапи, зейват нови кратери, цели села изчезват под лавата. Да, тук живеят хора, тъй като пепелта и лавата се превръщат в плодородна почва, на която растат не само портокали, но и репички, големи колкото гини, най-големите в света. По времето на Сайго вулканът е изпращал само ежедневни димни сигнали, но все някога – утре, дотренина, след век – селата, хората, портокалите и репичките ще изчезнат под нова кожа от лава и пепел.

Благодарение на вулкана Сайго има къде да се скрие по време на своята последна безполезна битка. Денят е 23 септември 1877 година. Въстанието, злощастно още от самото начало, наближава края си. Тристата воина от отряда му са въоръжени с мечове, а под тях е разположена армия от 35 000 войници с оръдия. Скривалището му е пещера, издълбана в скала приблизително в средата на централното възвишение в

Кагошима от пепел и пемза, Широяма. Няма път за бягство. Заловят ли го, ще го екзекутират. Дори ако успее да избяга, работата му е спукана. Вече е на петдесет години, изтощен и болен, а сърцето му е прекалено слабо за едрото му тяло. Има само един възможен изход. Като самурай той възнамерява да загине славно в битка. Ще се сражава и тогава, когато всичко е загубено, ще избере характерния за самураите ритуален край на живота – ще се изкорми със собствения си нож, преди адютантът да му отсече главата с един удар на меч.

След като се покатерих през гората по стръмните склонове на Широяма и видях плитката пещера, която беше толкова тясна, че в нея трудно би могъл да легне човек с телосложението на Сайго, аз се замислих за същността на героизма. Западът обича героите му да рискуват всичко и да оцелеят, а ако загинат, да пожертват живота си в името на благородна кауза. Помислете си за Люк от „Междузвездни войни“ или за Хораций, който (в поемата на Маколи) е готов да умре, изправен пред страховит избор, за праха на баща си и за храмовете на своите богове, но оцелява славно; или Скот на Антарктика, който не оцелява. За японците Сайго е герой поради противоположни причини: той не само умира, но умира в името на напълно безнадеждна и дори глупава кауза, без да постигне нищо. Точно затова японците почитат и неколцина други като него от своята история. Такъв герой печели възхищение и обич, тъй като „той е човек, чиято целеустремена искреност няма да му позволи да прави маневрите и компромисите, толкова често необходими за светския успех“^{*}.

Сайго е човек, попаднал в капана на безполезната смърт по силата на парадокс: войската долу е на императора, самият той обича императора, но въпреки това е въстанал против него. Как изобщо той, поет, обаятелен предводител и бивш министър, се оказва в такава безизходица? Как е възможно един човек, чиито корени са толкова дълбоко заровени в миналото, да се ползва с такава почит и възхита днес?

^{*} Morris, The Nobility of Failure. – Б. авт.

Джон Ман
САМУРАЙ

английска

Евгения Мирева
редактор

Издателство ЕРА, София
тел. 02/980 16 29
e-mail: era@erabooks.net

Печат: ЕКСПЕРТПРИНТ ЕООД